TYÖ – JA ELINKEINOMINISTERIÖ
OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO

22.10.2015

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta sekä patenttilain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 45/2015 vp)

1. Sopimuksen hyväksyminen ja voimaansaattaminen

Lausunnonantajista **Suomen yrittäjät, Keskuskauppakamari, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Asianajajaliitto ja professori Bruun** kannattavat sopimuksen hyväksymistä ja voimaansaattamista.

Lausunnoissa on tuotu esiin uudistuksen arvioituja myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia sekä siihen liittyviä epävarmuustekijöitä. Lausunnonantajat katsovat kuitenkin kokonaisharkinnan perusteella, että uudistuksen ja siihen liittymisen myönteiset vaikutukset ovat sen kielteisiä vaikutuksia suuremmat ja pitävät tärkeänä, että Suomi on mukana uudistuksessa sen voimaantulosta alkaen.

Markkinaoikeus ja Valtakunnanvoudinvirasto eivät lausunnossaan ota kantaa sopimuksen hyväksymiseen. **Patentti- ja rekisterihallitus** toteaa, ettei sillä ole huomauttamista esitykseen.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja oikeusministeriö toteavat, että kuultavat tahot ovat puoltaneet sopimuksen hyväksymistä. Myös hyväksymisen johdosta ehdotettuja muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön on lausunnoissa yleisesti kannatettu.

2. Paikallisjaoston perustaminen

Lausunnonantajista **Suomen yrittäjät, Keskuskauppakamari, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Suomen Asianajajaliitto** kannattavat nimenomaisesti yhdistetyn patenttituomioistuimen ensimmäisen asteen tuomioistuimen paikallisjaoston perustamista Suomeen markkinaoikeuden yhteyteen. **Markkinaoikeus** pitää ehdotusta perusteltuna ottaen huomioon markkinaoikeuden nykyinen toimivalta ja asema kansallisten patenttiriita-asioiden osalta.

Professori Bruun pitää kuitenkin mahdollisena, että ensimmäisen asteen tuomioistuimen jaostojen välille muodostuu kilpailuasema, koska kantaja voi valita, missä nostaa kanteen. Bruun katsoo, että Suomeen perustettava paikallisjaosto kilpailee muiden lähialueilla sijaitsevien alue- ja paikallisjaostojen kanssa ja pitää siksi tärkeänä, että jaostojen toiminnan kehittymistä seurataan ja tarvittaessa arvioidaan

uudelleen Pohjoismaiden ja Baltian maiden (tällä hetkellä Ruotsin, Viron, Latvian ja Liettuan) yhteistä aluejaostoa jaostovaihtoehtona, johon Suomi voisi liittyä.

Bruun ja Asianajajaliitto ovat lisäksi pitäneet tarpeellisena varmistaa, että Suomeen perustettavan paikallisjaoston käsittelyajat muodostuvat kohtuullisiksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja oikeusministeriö kiinnittävät huomiota siihen, että yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyllä sopimuksella perustetaan uusi kansainvälinen tuomioistuin, jonka ensimmäinen tuomioistuinaste toimii hajautetusti ja jonka muutoksenhaku on keskitetty. Eri maissa sijaitsevat jaostot ovat yhdistetyn patenttituomioistuimen osia. Jaostot eivät ole osa kansallista tuomioistuinta vaikka ne hyödyntäisivät kansallisen tuomioistuimen tiloja. Tästä seuraa myös se, että Suomen mahdollisuus valvoa ja vaikuttaa tuomioistuimen käsittelyaikojen kohtuullisuuteen ovat rajalliset.

Jaostojen välisestä toimivallanjaosta on määrätty yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen 33 artiklassa. Pääperiaatteena on, että patentin loukkausta koskeva kanne on nostettava sen sopimusjäsenvaltion paikallis- tai aluejaostossa, jonka alueella loukkaus on toteutunut tai vastaajan kotipaikan paikallis- tai aluejaostossa. Jos väitetty loukkaus on tapahtunut useiden sopimusjäsenvaltioiden alueella, kantaja voi valita, missä näistä sopimusjäsenvaltioissa sijaitsevassa jaostossa nostaa kanteen. Sopimukseen sisältyvä määräys antaa näin kantajalle rajatun määrän mahdollisuuksia valita, missä nostaa kanteen. Harkintaan voivat vaikuttaa useat tekijät.

Varsinaista avointa kilpailutilannetta on kuitenkin vaikea nähdä saman tuomioistuimen osien välillä. Erityistä taloudellista intressiä kilpailuun ei myöskään ole, koska tuomioistuinmaksuilla rahoitetaan tuomioistuimen yleistä budjettia. Lisäksi tuomioistuimen ratkaisukokoonpanot ovat monikansallisia. Tämä tarkoittaa käytännössä, että riita-asiaa käsittelee aina kyseisen jaoston pysyvän tuomarin/pysyvien tuomareiden lisäksi tuomaripoolista määrätty tuomari, joka ei ole kyseisen jaoston sijaintipaikan kansalainen.

Sopimuksen 7 artiklan mukaan paikallis- ja aluejaosto perustetaan sopimusjäsenvaltion pyynnöstä. Perussäännön 18 artiklan mukaan perustamista pyydetään yhdistetyn patenttituomioistuimen hallintokomitealta. Jaoston perustaminen ja mahdollinen lakkauttaminen perustuu aina sopimusjäsenvaltion omaan pyyntöön. Hallituksen esityksen mukaan Suomeen on tarkoitus perustaa yhdistetyn patenttituomioistuimen ensimmäisen asteen tuomioistuimen paikallisjaosto, jonka oikeudenkäyntikielet olisivat suomi, ruotsi ja englanti. Tätä koskeva hallituksen esitys tuodaan eduskuntaan vuonna 2016 siinä vaiheessa kun jaostojen perustaminen käynnistyy yhdistetyn patenttituomioistuimen hallintoelimissä.

Pohjoismaiden ja Baltian maiden välillä käytiin neuvotteluja aluejaoston perustamisesta vuonna 2013. Neuvottelujen lopputuloksena syntynyt järjestelmä ei täyttänyt niitä tavoitteita, joita aluejaostoon osallistumiselle oli Suomessa asetettu

muun muassa käyttäjätahojen kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Aluejaoston hajautettu toiminta omine istuntopaikkasääntöineen olisi monimutkaistanut järjestelmää entisestään ja yhden oikeudenkäyntikielen (englanti) järjestelmää ei pidetty kannatettavana. Lisäksi aluejaostoon osallistuminen ei olisi taannut ainakaan toiminnan alkuvaiheessa suomalaisen tuomarin nimittämistä yhdistetyn patenttituomioistuimen tuomariksi. Suomi jättäytyi aluejaoston ulkopuolelle ilmoittaen varautuvansa paikallisjaoston perustamiseen. Tämä jälkeen Tanska ilmoitti tekevänsä samoin. Kuten edellä on tuotu esiin, jaostojen perustaminen ja lakkauttaminen perustuvat sopimusjäsenvaltioiden omaan harkintaan. Tuomioistuimen toiminnan käynnistymisen jälkeen tullaan seuraamaan jaostojen toiminnan kehittymistä. Tarvittaessa voidaan arvioida uudelleen paikallisjaoston ylläpitämisen tarkoituksenmukaisuutta ottaen huomioon muun muassa suomalaisten yritysten intressit.

3. Tuomioistuinmaksut

Suomen yrittäjät, Keskuskauppakamari, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Suomen Asianajajaliitto pitävät huolestuttavana, että tavoite yhdistetyn patenttituomioistuimen omarahoitteisuudesta aiheuttaa sen, että tuomioistuinmaksujen taso saattaa vaarantaa oikeuden saatavuuden.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja oikeusministeriö tuovat esiin, että tuomioistuinmaksujärjestelmää koskevat neuvottelut ovat käynnissä yhdistetyn patenttituomioistuimen valmistelukomiteassa, joka koostuu sopimusjäsenvaltioiden edustajista. Aikanaan tuomioistuimen hallintokomitea tekee lopullisen päätöksen maksuista. Hallintokomiteaan kuuluvat niiden sopimusjäsenvaltioiden edustajat, jotka ovat ratifioineet sopimuksen.

Valmistelun lähtökohtana on yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen 36 artiklan 3 kohdan määräys, jonka mukaan tuomioistuinmaksut koostuvat kiinteästä osasta ja arvoon perustuvasta osasta. Kohdan mukaan maksut on vahvistettava tasolle, jolla varmistetaan, että *oikeuden tasapuolisen saatavuuden* periaate toteutuu, erityisesti mm. pk-yritysten kannalta. Lisäksi tuomioistuimelle aiheutuvista kustannuksista tulee osapuolten maksettaviksi tulla *asianmukainen määrä ottaen huomioon osapuolten taloudelliset edut* ja tavoite, että *tuomioistuin rahoittaa itsensä*. Sopimuksen 37 artiklan mukaan sopimusjäsenvaltiot osallistuvat tuomioistuimen toiminnan rahoitukseen seitsemän vuoden siirtymäkauden aikana ja tarvittaessa myöhemmin.

Sopimuksen määräysten sisältö heijastaa eri jäsenvaltioissa voimassa olevien käytäntöjen eroja ja se on kompromissi näiden välillä. Erityisesti Saksassa, jossa tällä hetkellä ratkaistaan suurin osa perinteisiä eurooppapatentteja koskevista riidoista Euroopassa, tuomioistuinmaksut noudattelevat yhdistetylle patenttituomioistuimelle suunniteltua järjestelmää. Valmistelussa olevan järjestelmän lähtökohtana on se, että kantaja, jonka taloudellinen intressi on merkittävä, osallistuu yhdistetyn patenttituomioistuimen rahoitukseen suuremmalla määrällä kuin kantaja, jonka intressi on pienempi. Tätä lähtökohtaa voidaan yhdistetyn patenttituomioistuimen

osalta pitää hyväksyttävänä, kun huomioidaan sen luonne rajattua asiakokonaisuutta käsittelevänä erityistuomioistuimena.

Yhdistetyn patenttituomioistuimen valmistelukomitea järjesti kesällä intressitahojen kuulemisen tuomioistuinmaksujen tasosta ja rakenteesta. Kuulemisasiakirjaan sisältyvän luonnoksen sisältöä on selostettu hallituksen esityksen sivuilla 25-26.

Yhdistetyn patenttituomioistuimen tuomioistuinmaksut tulevat olemaan huomattavasti korkeammat kuin kansalliset tuomioistuinmaksumme. Maksujen tasoa arvioitaessa on otettava huomioon, että tuomioistuimen ratkaisu kattaa koko perinteisen eurooppapatentin ja yhtenäispatentin voimassaoloalueen eikä rinnakkaisia kanteita ole tulevaisuudessa tarvetta ajaa. Arvioitaessa tuomioistuinmaksujen tasoa, on myös tärkeää suhteuttaa se muiden oikeudenkäyntikulujen, kuten asianajokulujen, tasoon. Suomessa ensimmäisessä oikeusasteessa käsitellyissä patenttiasioissa kulut vaihtelevat noin 50.000 – 500.000 euron välillä. Ministeriöt katsovat, että kuulemisasiakirjassa ehdotettu tuomioistuinmaksujen taso ei sinänsä vaaranna oikeuden saatavuutta. Jatkoneuvotteluissa Suomi pyrkii vaikuttamaan siihen, että maksujen taso pysyy kohtuullisena niin taloudelliselta arvoltaan pienten kuin suurten kanteiden osalta.

4. Oikeudenkäyntikulujen korvaus

Suomen Asianajajaliitto ja professori Bruun pitävät ongelmallisena ehdotusta, jossa riidan voittaneen osapuolen mahdollisuutta saada oikeudenkäyntikulunsa korvattua rajattaisiin ottamalla käyttöön riidan arvoon suhteutettu korvauskatto.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja oikeusministeriö tuovat esiin, että oikeudenkäyntikulujen korvausta koskevasta kulukattoa koskevat valmistelut ovat käynnissä yhdistetyn patenttituomioistuimen valmistelukomiteassa. Lopullisen päätöksen asiasta tekee tuomioistuimen hallintokomitea, johon kuuluvat niiden maiden edustajat, jotka ovat ratifioineet sopimuksen.

Valmistelun lähtökohtana on yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen 69 artiklan määräys, jonka mukaan oikeudenkäynnin hävinneen osapuolen on pääsääntöisesti korvattava kohtuulliset ja oikeasuhtaiset oikeudenkäyntikulut [ ] työjärjestyksen mukaiseen enimmäismäärään saakka, jollei se ole kohtuutonta.

Kulukorvausjärjestelmää koskeva ehdotus oli osa edellä mainittua tuomioistuinmaksuista järjestettyä kuulemista. Kuulemisasiakirjaan sisältyvään luonnokseen sisältyviä korvausten ehdotettuja enimmäismääriä on selostettu hallituksen esityksen sivulla 26.

Suomessa kuten muissakin unionin jäsenvaltioissa pääsääntönä on, että häviäjä maksaa myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Tuomioistuin voi kuitenkin arvioida kulujen kohtuullisuutta, joten kuluja ei välttämättä tuomita aina täysmääräisesti

korvattaviksi. Myös yhdistetty patenttituomioistuin voi arvioida oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta ja oikeasuhtaisuutta, minkä lisäksi työjärjestyksessä määritellään sopimuksen mukaisesti katto korvattaville kuluille. Oikeudenkäyntikulut vaihtelevat sopimusjäsenvaltioittain ja kulukatto on käytössä muutamissa sopimusjäsenvaltioissa mm. Saksassa. Kulukorvauskaton tarkoituksena on auttaa osapuolia ennakoimaan riita-asian kokonaiskustannuksia. Tämä on tärkeää myös hävinneen osapuolen näkökulmasta. Kulukorvauskatto voisi myös johtaa siihen, että asianosaisilla olisi nykyistä suurempi intressi valvoa, etteivät niiden omat oikeudenkäyntikulut muodostu tarpeettoman korkeiksi.

Kuulemisasiakirjaan sisältyvä luonnos korvattavista kuluista taloudelliselta intressiltään erilaisissa riita-asioissa voidaan pitää hyvänä kompromissina, joka antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden arvioida kohtuullisia oikeudenkäyntikuluja ja niiden määräämistä hävinneen osapuolen maksettavaksi asettaen korvattaville kuluille enimmäismäärän. Kuulemisasiakirjan mukaan kulukatto koskee erityisesti asianajo- ja asiamieskuluja. Jatkoneuvotteluissa Suomi pyrkii vaikuttamaan, että korvattavien kulujen enimmäistaso, ei laske liian alhaiseksi myöskään intressiltään pienemmissä riita-asioissa.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja oikeusministeriö kiinnittävät myös huomiota siihen, että sopimuksen 71 artiklassa määrätään luonnollisen henkilön mahdollisuudesta saada oikeusapua tilanteessa, jossa hän ei kykene suorittamaan oikeudenkäynnistä aiheutuvia kuluja. Näin on pyritty turvaamaan, että myös yksityishenkilöllä olisi mahdollisuus kantaa ja vastata tuomioistuimessa.

5. Käännetty todistustaakka

Professori Bruun on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota patenttilain 57 a §:n ja yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen 55 artiklan eroihin. Bruun toteaa, että hallituksen esityksestä jää epäselväksi miksi tältä osin ei ole esitetty muutosta patenttilakiin.

Työ- ja elinkeinoministeriö tuo esiin, että yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehty sopimus ei velvoita sopimusjäsenvaltioita muuttamaan kansallista patenttilainsäädäntöään siten, että se olisi yhdenmukainen sopimuksen määräysten kanssa. Voimaansaattamista valmistelleessa työryhmässä kuitenkin päädyttiin siihen, että kaikkien Suomessa voimassa olevien patenttien suojan laajuus pyritään saamaan yhdenmukaiseksi. Kaikilta osin tätä tavoitetta ei voitu toteuttaa tässä yhteydessä vaan mahdollisia lisämuutostarpeita tullaan arvioimaan myöhemmin.

Bruunin esiin nostama sopimuksen artikla ei liity patenttisuojan laajuuteen, vaan sisältyy yhdistetyn patenttituomioistuimen oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin määräyksiin. Hallituksen esitystä edeltävää mietintöä valmistellut työryhmä ei pitänyt tarkoituksenmukaisena pyrkiä siihen, että markkinaoikeudessa noudatettaisiin samaa oikeudenkäyntimenettelyä kuin yhdistetyssä patenttituomioistuimessa. Tämä ei olisi käytännössä edes mahdollista. Hallituksen esityksessä ei tämän vuoksi ehdoteta kansallisissa tuomioistuimissa noudatettavien

menettelysäännösten yhdenmukaistamista yhdistetyn patenttituomioistuimen prosessimääräysten kanssa. Myöskään käännettyä todistustaakkaa koskevaa patenttilain 57 a §:ää ei siksi esitetä muutettavaksi.